

WOJEWÓDZKA BIBLIOTEKA PUBLICZNA W KIELCACH

Portret kobiety w prasie zabytkowej:

ze zbiorów Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej

Katalog wystawy

KIELCE, marzec 2007

WOJEWÓDZKA BIBLIOTEKA PUBLICZNA
W KIELCACH
Czytelnia Czasopism

Portret kobiety w prasie zabytkowej:

ze zbiorów Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej

Kielce 2007

Scenariusz wystawy: **Lidia Gilewska, Beata Piotrowska**

Konsultacja i wstęp: **Andrzej Dąbrowski**

Opracowanie katalogu: **Beata Piotrowska**

Skanowanie materiałów: Barbara Nawierska

Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Kielcach
Rynek 5, 25-303 Kielce
tel. (041) 34-470-74
http://www.wbp-kielce.one.pl
e-mail: biblioteka@wbp-kielce.one.pl
Nakład 60 egz.

Bibliotekarz – opiekun kolekcji czasopism wędruje od półek ze zbiorami historycznymi do tych z najnowszymi tytułami, porusza się w stylach i konwencjach dziewiętnastowiecznych - „Dziennika Domowego" i „Bluszcza", a zaraz potem sięga po współczesny „Twój Styl" i „Vivę'. Przeciętny czytelnik zwykle nie ma pojęcia o wyjątkowości doznań wynikających z takiej konfrontacji. Postanowiliśmy mu to ułatwić, przygotowując ekspozycję „Portret kobiety w prasie zabytkowej". Jej otwarcie - niby przypadkiem - zaplanowaliśmy przed 8 marca. Wystawę należy oglądać i czytać po wcześniejszym zapoznaniu się z wybranym numerem współczesnego czasopisma dla kobiet. Eksperymentalnie zrobiłem to sam, posługując się grudniowym numerem „Twojego Stylu" pożyczonym od mojej córki. W rozdziale poświęconym modzie redakcja zachęca: „Skromność to nie grzech, ale lepiej ją przełamać". I namawia do mieszania materiałów, długości, wzorów, bo „najważniejsza jest nonszalancja".

Na kolejnej stronie podsumowanie konkursu na „doskonałość roku". Poznaję laureatów. Są nimi: krem regeneracyjno-nawilżający, ampułki wyszczuplające i pianka relaksująco-tonizująca. Tuż obok duże zdjęcie pięknej dziewczyny w bieliźnie firmy „Triumph" oraz życzenia dla czytelniczek. W rubryce „Spotkania intymne" psycholog zachęca do codziennych piętnastominutowych kontaktów ... intymnych – rzecz jasna.

Po tych doświadczeniach sięgam do „Przyjaciela Domowego" z roku 1857 i trafiam na „przykłady cnót i zalet niewieścich". Czytam: „Ten pociąg do romantyczności w usposobieniu kobiecem jest przeto wielkim i dobroczynnym dla niej darem przyrody... Nikt bowiem tego nie zaprzeczy, że najpożądańszym z wieńców, których się młodzieniec dobija, jest i będzie miłość dziewicy".

Nie zaprzeczam.

Przeglądam również historyczny numer „Wędrowca". Autor twierdzi, że choć „niema powszechnego ideału żony", to jednak przekonuje, że „wewnętrzne powaby i cnoty przetrwają nawet śród zewnętrznej ruiny". Stwierdzenie ważne i podtrzymujące na duchu.

Na koniec poświęcam trochę czasu „Obrazowi dobrej dziewczyny czyli niewinnej panny". Już sam tytuł jest intrygujący dla współczesnego czytelnika. Staram się zapamiętać zdania - jak sądzę – zawierające istotę poglądów autora: "Panna czująca swoją godność przenosi ułożenie i udoskonalenie serca nad kształcenie umysłu". Może jednak „dla lepszego udoskonalenia się" używać „dobrych książek". Musi być bardzo ostrożna w ich wyborze, aby nie weszła na przewrotne drogi".

Kobiety z „Wędrowca", „Bluszcza" i „Przyjaciela Domowego" i wyzwolone, robiące kariery bohaterki „Twojego Stylu" są z różnych światów.

Ten współczesny znacie Państwo z codziennej lektury pism, reklamy telewizyjnej i prasowej. Proponujemy poznanie świata bohaterek dziewiętnastowiecznych pism dla kobiet i o kobietach. Taką szansę stworzyliśmy ekspozycją prezentowana w Czytelni Czasopism Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej. Szczególna w tym zasługa dwu kobiet: Pani Beaty Piotrowskiej i Pani Lidii Gilewskiej, którym składam serdeczne podziękowania.

Andrzej Dąbrowski
Dyrektor WBP

„Nazywają powszechnie kobietę zagadką. Istotnie po wszystkie wieki duch oraz umysł kobiecy przedstawiał mnóstwo trudnych do zrozumienia, tudzież rozwiązania tajemnic, które zda się, na zawsze tajemnicami pozostaną..."

(*Wędrowiec* 1894, nr 35, s. 697)

Z bogatego zbioru czasopism zabytkowych Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Kielcach wybrane zostały materiały na wystawę, prezentującą wizerunek kobiety w prasie XIX i początku XX wieku. Wieloaspektowość publikacji prasowych pozwoliła na wyodrębnienie w ekspozycji działów przedstawiających kobietę w różnych ujęciach – społecznym, kulturowym, psychologicznym, a nawet fizjologicznym (*O fizyologicznych i intellektualnych między obu płciami różnicach* oraz *Kobieta w społeczeństwie ze stanowiska przyrodniczego*). Ponieważ ów wizerunek zmieniał się wraz z upływem czasu, przez wieki wykreowane zostały różne typy kobiet oraz różne role i zadania im powierzane. Ponadto przez stulecia kobieta inspirowała malarzy i poetów, stąd starano się wydobyć z „mroków niepamięci" wiele zapomnianych już wierszy i dzieł plastycznych, zamieszczanych na łamach prasy zabytkowej.

Dziś, tak jak dawniej, wciąż poszukuje się ideału żony, matki, czy po prostu kanonu kobiecego piękna. Przedstawiamy więc, w zarysie, portret kobiety opisany w prasie sprzed ponad stu lat.

Wśród prezentowanych artykułów z czasopism adresowanych do kobiet (*Bluszcz*, *Dobra Gospodyni*, *Ster, Dwutygodnik dla Kobiet*), na wystawie znaleźć można też popularne ówczesne magazyny ilustrowane (*Kłosy, Tygodnik Ilustrowany, Wędrowiec*).

Zawartość tematyczną poszczególnych działów ekspozycji przybliżają cytaty zaczerpnięte z książki *Ta jedyna : aforyzmy, powiedzonka i przysłowia o kobiecie* (wybór Kiejstut Roman Szymański, Warszawa 1984).

Uzupełnieniem ekspozycji są zeskanowane ilustracje z francuskich magazynów (*Journal des Demoiselles*, *La Femme et la Famille*, *Journal des Dames et des Modes, Le Follet*), oraz kopie wybranych obrazów, a także wiersze, których tematem jest kobieta.

Wystawę można zwiedzać od 7 marca do 30 kwietnia 2007 roku.

Beata Piotrowska
Lidia Gilewska

Wykaz tytułów czasopism eksponowanych na wystawie:

Ateneum - 1894
Biblioteka Warszawska : pismo poświęcone naukom, sztukom i przemysłowi - 1855, 1905
Biesiada Literacka : literatura, sztuka, krytyka, wychowanie, gospodarstwo, przemysł, sprawy bieżące, polityka - 1893, 1894, 1897, 1898, 1900
Bluszcz : pismo tygodniowe ilustrowane dla kobiet - 1877, 1880, 1882, 1883, 1884, 1910, 1912
Cassel's Family Magazine Ilustrated - 1881
Dobra Gospodyni : pismo tygodniowe ilustrowane dla kobiet - 1904, 1907
Dwutygodnik dla Kobiet : pismo Belletrystyczne i Naukowe - 1881, 1883
Dziennik Domowy : poświęcony życiu domowemu, familijnemu i towarzyskiemu : 1843
Dzwon Literacki : pismo zbiorowe - 1853
La Femme et la Famille 1868, 1869
Głos : tygodnik Naukowo-Literacki, Społeczny i Polityczny - 1896
Iris. Moniteur de Modes et de Beaux-Arts de Paris et de Vienne 1857
Józefa Unger Kalendarz Warszawski Popularno-Naukowy - 1856
Journal des Dames et des Modes 1806, 1810, 1818
Journal des Demoiselles 1846, 1865, 1866, 1907
Kłosy : czasopismo ilustrowane tygodniowe poświęcone literaturze, nauce i sztuce - 1865, 1866, 1867, 1868, 1869, 1870, 1874, 1875, 1876, 1882, 1886, 1888, 1890
Kmiotek : pismo czasowe do czytania dla wiejskiego i miejskiego ludu przeznaczone - 1862
Kronika Rodzinna : pismo dwutygodniowe poświęcone literaturze, sprawom domowym i społecznym - 1878, 1879, 1882, 1885
Krytyka : dwutygodnik poświęcony sprawom polityczno-społecznym i literacko-artystycznym - 1906
Magazyn Mód i Nowości Dotyczących Gospodarstwa Domowego 1861
Nowe Rozrywki dla Dzieci 1834
Noworocznik Ilustrowany dla Polek 1863
Nowości Ilustrowane 1922
Orędownik Naukowy : pismo czasowe poświęcone literaturze, historyi, krytyce i nowinom literackim - 1841, 1842
Pani Domu 1935
Prawda : tygodnik polityczny, społeczny i literacki - 1885
Przegląd Tygodniowy : życia społecznego, literatury i sztuk pięknych - 1871, 1893
Przodownica : ilustrowany dwutygodnik dla kobiet wiejskich - 1930
Przyjaciel Domowy : pismo zbiorowe dla gospodarzów - 1857

Przyjaciel Ludu : czyli tygodnik potrzebnych i pożytecznych wiadomości - 1835, 1837, 1839
Pszczoła Polska 1820
Rozrywki dla Dzieci : wydawane przez Autorkę „Pamiątki po dobrej matce" - 1828
Sfinks : czasopismo literacko-artystyczne i naukowe wydawane i redagowane przez W. Bukowińskiego - 1908
Ster : Organ Równouprawnienia Kobiet Polskich - 1910
Szansonetka : kalendarz humorystyczny na rok 1890 – 1889
Śmieszek : pismo periodyczne poświęcone wesołości i zabawie - 1828
Tęcza : ilustrowane pismo tygodniowe - 1927
Tygodnik Ilustrowany : pismo obejmujące ważniejsze wypadki społeczne, życiorysy znakomitych ludzi, zabytki i pamiątki krajowe, podróże, powieści i poezje, sprawozdania z dziedziny sztuk pięknych, piśmiennictwa, nauk przyrodzonych, rolnictwa, przemysłu i wynalazków, szkice obyczajowe i humorystyczne, typy ludowe, ubiory i kostiumy, archeologie i.t.d. - 1859, 1860, 1861, 1862, 1872, 1876, 1877, 1887, 1889, 1896, 1897, 1898, 1899, 1900, 1901, 1902, 1910, 1914, 1929
Tygodnik Polski i Zagraniczny – 1818
Wędrowiec : pismo obejmujące podróże i wyprawy, opisy zwyczajów i obyczajów ludów cudzoziemskich, życiorysy sławnych cudzoziemców, powiastki, przekłady literatury zagranicznej, wiadomości z dziedziny nauk przyrodzonych, przemysłu i technologii, rozmaitości i.t.d. - 1869, 1873, 1893, 1894, 1895, 1896, 1901
Ziarno : pismo tygodniowe ilustrowane - 1902, 1908

„WSZYSTKO, COKOLWIEK SIĘ POWIE O KOBIECIE, JEST PRAWDĄ"[1]

NUSSBAUM, Henryk: Kobieta w społeczeństwie ze stanowiska przyrodniczego : odczyt na korzyść Osad Rolnych dr. Henryka Nussbauma. – Il. // *Tygodnik Ilustrowany*. – 1896, nr 17, s. 334-335 ; nr 20, s. 382-383 ; nr 21, s. 401-402 ; nr 22, s. 433-435

PRZYKŁADY cnót i zalet niewieścich // *Przyjaciel Domowy*. – 1857, nr 8, s. 59-60

O FIZYOLOGICZNYCH i intellektualnych między obu płciami różnicach // *Wędrowiec*. – 1869, nr 320, s. 108-110

T.: Kobieta i rozsądek // *Dziennik Domowy*. – 1843, nr 22, s. 174-176 ; nr 23, s. 181-182 ; nr 24, s. 189-191 ; nr 25, s. 196-198 ; nr 26, s. 204-206

KOBIETY i uczoność // *Dziennik Domowy*. – 1843, nr 19, s. 148-150 ; nr 20, s. 158-160 ; nr 21, s. 165-166

TRENTOWSKI, Bronisław: Aforyzmy dotyczące się ogólnego, lub téż naturalnego przeznaczenia człowieka, czyli rzecz o małżeństwie // *Orędownik Naukowy*. – 1841, nr 33, s. 261-266

WÓJCICKI, K. WŁ.: Niewiasty polskie : zaloty i oględy : w XVI i XVII wieku // *Noworocznik Ilustrowany dla Polek*. – R. 3 (1863), s. 253-264

WÓJCICKI, K. WŁ.: Niewiasty polskie w XVI wieku // *Orędownik Naukowy*. – 1842, nr 3, s. 17-22

I.Z.: Spojrzenie kobiety. – Il. // *Ziarno*. – 1902, nr 48, s. 946-948

ZAGÓRSKI, Adam: O oczach kobiecych : podług Professora Dra Cohna z Wrocławia // *Bluszcz*. – 1880, nr 42, s. 334-335 ; nr 43, s. 341-342

ILNICKA, Marya: Dziesięcioro przykazań mężatki // *Bluszcz*. – 1883, nr 5, s. 33-34 ; nr 6, s. 42-43 ; nr 7, s. 51-53

IDEAŁ żony // *Wędrowiec*. – 1869, nr 329, s. 255

[1] **Honoré de Balzac** (1799-1850), francuski pisarz epoki romantyzmu, autor wielotomowego cyklu powieściowego pt. *Komedia ludzka*.

(zg.): Kwestyonariusz małżeński. - (Nowe Książki) // *Wędrowiec*. - 1901, nr 44, s. 879
O książce Kazimierza Bartoszewicza pt. *Kwestyonariusz małżeński* i rozprawce Bartosza Paprockiego *Dziesięcioro przykazania mężowo*.

SMILES, Samuel: Towarzystwo w małżeństwie / przeł. Ed. L. // *Kłosy*. - 1875, nr 498, s. 32 ; nr 499, s. 47-48 ; nr 500, s. 60-62

M.I.: Entuzjastka żona. - (Nić tradycji) // *Bluszcz*. - 1882, nr 13, s. 97-98 ; nr 14, s. 105-106 ; nr 15, s. 113-114

ILNICKA, Marya: Entuzjastka matka // *Bluszcz*. - 1882, nr 21, s. 161-162 ; nr 22, s. 161-162 ; nr 22, s. 169-171 ; nr 23, s. 177-178

ARDENS: Wrogowie kobiety : (Nitzsche-Przybyszewski-Strindberg-Weininger) // *Biblioteka Warszawska*. - 1905, t. 4, z. 1, s. 61-86

B.D.: Sąd Kanta o kobietach // *Bluszcz*. – 1882, nr 8, s. 61-62

LUTOMSKI, B.: Kobieta i kobiecość // *Tygodnik Ilustrowany*. – 1901, nr 38, s. 738-739

Es-ka: Psychologia kobiety w świetle nowych faktów i teoryi // *Tygodnik Ilustrowany*. – 1889, nr 23, s. 442-443

MOSZCZEŃSKA, Iza: Podwójna moralność // *Krytyka*. – R. 8 (1906), t. 1, s. 46-53

BUJWIDOWA, Kazimiera: Z etyki kobiecej // *Ster*. – 1910, nr 1, s. 22-25

Sabina z G. G.: Wyjątek z rękopismu pod napisem : wpływ kobiet na duchowy rozwój człowieczeństwa // *Biblioteka Warszawska*. - 1855, t. 3, s. 137-155 ; s. 218-249

HOFFMANOWA, Klementyna: Wiadomości mogące bydź matkom przydatne // *Rozrywki dla Dzieci*. - R. 3 (1828), t. 6, s. 159-161

ILNICKA, Marya: Kobieta i dobroczynność // *Bluszcz*. – 1883, nr 19, s. 145-146 ; nr 20, s. 153-155 ; nr 27, s. 210-211 ; nr 28, s. 217-218 ; nr 29, s. 225-226

Au. Wi.: Słów kilka o pannach bardzo dobrze ułożonych; o pannach, które nazywają osobami dystyngwowanémi; o pannach frontowych; o pannach, które mają pięknie umeblowaną główkę; i o pannach gospodarnych // *Dzwon Literacki*. – 1853, t. 1, s. 157-160

NOWY zwrót w wychowaniu kobiet // *Przegląd Tygodniowy*. – R. 6 (1871), nr 39, s. 313-314

F.H.L.: O sposobie czytania i wyborze książek dla kobiet // *Kłosy*. - 1868, nr 151, s. 286

Ks. A.: Obraz dobréj dziewczyny czyli niewinnéj panny // *Józefa Unger Kalendarz Warszawski Popularno-Naukowy*. – 1856, s. 18-21

DARSKI, B.: Sport i kobiety // *Głos*. – 1896, nr 3, s. 49-50

GRUDZIEŃ, Marjan: Przestroga dla podróżujących kobiet // *Przodownica*. – 1930, nr 3, s. 17-18

„KOBIETĘ NALEŻY TAK KSZTAŁCIĆ, ABY KAŻDA MOGŁA BYĆ I KUCHARKĄ, I KSIĘŻNĄ”[2]

ILNICKA, Marya: Średnie wykształcenie dziewcząt // *Bluszcz*. – 1880, nr 48, s. 377-378 ; s. 49, s. 385-386

W SPRAWIE wykształcenia kobiet // *Kronika Rodzinna*. – T. 7 (1879), ser. 3, s. 357-361

WSPOMNIENIE o pensyach żeńskich w 1810 roku // *Bluszcz*. – 1880, nr 46, s. 366

OLSZYC, Jan: Kobiety w rzemiosłach // *Kronika Rodzinna*. – T. 6 (1878), ser. 3, s. 609-615

ILNICKA, Marya: Praca kobieca. 1 // *Bluszcz*. – 1880, nr 42, s. 329-331 ; nr 43, s. 337-339
Nauczycielka ludowa.

ILNICKA, Marya: Praca kobieca. 2 // *Bluszcz*. – 1880, nr 44, s. 345-346
Bona.

---

[2] **Narcyza Żmichowska**, pseud. Gabryella (1819-1876), powieściopisarka, poetka. Jej utwory ukazywały m.in. się na łamach *Pielgrzyma*, *Pierwiosnka* i *Przeglądu Naukowego*; jedna z inicjatorek i organizatorek ruchu kobiet nazwanych później entuzjastkami.

ILNICKA, Marya: Praca kobieca. 3 // *Bluszcz*. – 1880, nr 45, s. 355-356 ; nr 46, s. 361-363 ; nr 47, s. 371-372
Rządczyni folwarku, sklepiczarka wiejska, dzierżawczyni ogrodów.

ILNICKA, Marya: Praca i zarobek kobiety // *Bluszcz*. – 1884, nr 47, s. 373-374

A.Gr.: Stowarzyszenie opieki pracy kobiecéj // *Kronika Rodzinna*. – T. 12 (1885), ser. 4, nr 11, s. 325-328

OLSZYC, Jan: Pomocnice aptekarskie // *Kronika Rodzinna*. – T. 6 (1878), ser. 3, s. 208-211

FRITSCHE, Gustaw: Sprawozdanie z odczytu dra Karola Benni o kobiecie lekarzu // *Bluszcz*. – 1877, nr 10, s. 79-80

KOBIETA kapitanem statku. – Il. // *Tygodnik Ilustrowany*. – 1910, nr 44, s. 895
Dunka, Agneta v. Bauditz.

KOBIETY policjanci w Ameryce. – Il. // *Nowości Ilustrowane*. – 1922, nr 15, s. 10-11

SIEMIEŃSKA, Halina: Polska policja kobieca // *Pani Domu*. – 1935, nr 10, s. 226-227

POLSKIE kobiety – lekarze od XIII do XIX w. : (z dzieła Mel. Lipińskiej) // *Ziarno*. – 1902, nr 16, s. 307-308 ; nr 17, s. 332-333 ; nr 18, s. 346-348

BARDZO ważna wiadomość dla kobiet wiejskich // *Kmiotek*. – 1862, nr 4, s. 27-28
O szkole akuszerek i nauce babienia.

„EMANCYPOWANA KOBIETA POZBYWA SIĘ CNÓT SWEJ PŁCI, ABY PRZYSWOIĆ SOBIE WADY PŁCI MĘSKIEJ”[3]

E.L.: Emancypacya kobiet polskich w XVI i XVII wieku // *Bluszcz*. – 1884, nr 43, s. 341-342 ; nr 44, s. 349-350

---

[3] **Jan Nepomucen Kamiński** (1777-1855), pisarz, aktor i reżyser, dyrektor teatru polskiego we Lwowie (w l. 1809-1842), redaktor *Gazety Lwowskiej*, autor zbiorów poezji i prac językoznawczych, a także sztuk teatralnych (głównie przekładów i przeróbek).

R.: Kobieta obywatelka // *Dwutygodnik dla Kobiet*. – 1881, nr 7 s. 73-74

OGRODNICZKI : emancypacya kobieca // *Biesiada Literacka*. – 1893, nr 25, s. 395-396

DARSKI, B.: Emancypacja i macierzyństwo // *Głos*. – 1896, nr 15, s. 340-343 ; nr 19, s. 433-434 ; nr 20, s. 460-464 ; nr 21, s. 484-487

ZIMNICKA, Helena: Prawa wyborcze kobiet // *Dobra Gospodyni*. – 1907, nr 7, s. 49-50

KONKURENCYA niewieścia. - Il. // *Biesiada Literacka*. - 1897, nr 10, s. 105-106

STOWARZYSZENIE równouprawnienia kobiet // *Dobra Gospodyni*. – 1907, nr 21, s. 162-163

SUFRAŻYSTKI. – Il. // *Ziarno*. – 1908, nr 8, s. 14

NAŁĘCZ, Edmund: Feminizm i faryzeizm // *Tygodnik Ilustrowany*. – 1896, nr 16, s. 301-302

PIŁSUDZKI, B.: Feministki Chińskie // *Ster*. – 1910, nr 2, s. 64-67

ZIELIŃSKI, I: Kobieta na polu ekonomji politycznej : [fragment] // *Dobra Gospodyni*. - R. 4 (1904), nr 22, s. 179-180

„NA POCZĄTKU WSZYSTKIEGO, CO WIELKIE, ZNAJDZIESZ KOBIETĘ”[4]

H.S.: Polki autorki, artystki i w dziejach krajowych sławne // *Bluszcz*. – 1880, nr 2, s. 9-10 ; nr 3, s. 17-18 ; nr 5, s. 33-34 ; nr 6, s. 43-44 ; nr 7, s. 50
Laura z Potockich i Urszula z Ustrzyckich Tarnowskie, Elżbieta z hr. Krasińskich Jaraczewska.

[4] **Alphonse de Lamartine**, (1790-1869), francuski poeta i polityk liberalny, jeden z twórców francuskiego romantyzmu, autor liryków, poematów epickich i prozy politycznej.

Klementyna z Tańskich Hoffmanowa (*Tygodnik Ilustrowany* 1861, nr 106, s. 125)

NAŁĘCZ, Edmund: Nasze pionierki w dziedzinie sztuki // *Tygodnik Ilustrowany*. - 1896, nr 24, s. 462-463
Zofia Stankiewiczówna, Emilia Dukszyńska, Marya Nostitz-Wasilkowska, Marya Gażyczowa.

RACHEL : najpierwsza teraz aktorka w Paryżu. – Il. // *Przyjaciel Ludu* . – 1839, nr 32, s. 248

George Sand (*Kłosy* 1876, nr 576, s. 20)

UDZIAŁ kobiet w sztukach pięknych : studyum Henryka Struve // *Kłosy*. – 1874, nr 455, s. 187-188 ; nr 456, s. 199-201

ECHA prasy angielskiej o pani Modrzejowskiej // *Bluszcz*. – 1880, nr 22, s. 176
Helena Modrzejewska, aktorka polska.

ARTYSTKI Opery Polskiej w Warszawie 1865-1866 r. – Il. // *Kłosy*. – 1866, nr 32, s. 376-378

Kornelia Qattrini, Honorata Majeranowska, Bronisława Dowiakowska, Teodozja Jakowicka, Marya Gruszczyńska, Marya Kwiecińska, Józefa Hess.

ANNA z Bilińskich Bohdanowiczowa : kopia portretu wykonanego przez artystkę, nagrodzonego medalem złotym, na wystawie w salonie paryzkim : [ilustracja] // *Biesiada Literacka*. – 1893, nr 16, s. 241

CHMIELOWSKI, P.: Narcyza Żmichowska (Gabryela) : w 25-tą rocznicę zgonu. – Il. // *Tygodnik Ilustrowany*. – 1901, nr 51, s. 1005-1006

SUESSER, Ign.: Gabryela Zapolska : „Menażerya ludzka" ; Warszawa 1893. - (Przeglądy Literackie). - Il. // *Przegląd Tygodniowy*. - 1893, nr 3, s. 27-29

Wiat.[5]: Sztandar ze spódnicy // *Prawda*. - 1885, nr 35, s. 414-416

DEOTYMA : [ilustracja] // *Sfinks*. – 1908, t. 2, z. 4 (frontispice)

HAJOTA: Deotyma : sylwetka jubileuszowa. – Il. // *Tygodnik Ilustrowany*. – 1897, nr 21, s. 402-405 ; nr 22, s. 434-435 ; nr 24, s. 473-475
Na s. 405 – wiersz Ignacego Balińskiego „Do Deotymy w dzień jubileuszowy".

ELIZA Orzeszkowa // *Tygodnik Ilustrowany*. – 1876, nr 13, s. 193

Z TEKI pośmiertnej Elizy Orzeszkowej. IV, kobieta // *Tygodnik Ilustrowany*. - 1910, nr 23, s. 456-457
Fragmenty tekstów skreślonych przez E. Orzeszkową (z lat 1860-1865), przekazane redakcji *Tygodnika Ilustrowanego* przez Henryka Korwin-Krukowskiego.

KONOPNICKA Maria : [ilustracja] // *Tygodnik Ilustrowany*. – 1910, nr 5, s. 84

NOWIŃSKI, Józefat: Marya Konopnicka // *Ateneum*. - 1894, t. 1, s. 305-351

F.H.L.: Ś. P. Paulina z Lanczów Wilkońska : wspomnienie pośmiertne. – Il. // *Kłosy*. – 1875, nr 522, s. 1, 4
Pisarka.

B.L.: Aleksandra Borkowska. – (Zasłużeni na niwie literackiej). – Il. // *Biesiada Literacka*. – 1898, nr 11, s. 205-206

---

[5] Jan L. Popławski.

Ur. w Usarzewie pod Sandomierzem, założycielka *Kroniki rodzinnej* i *Wieczorów rodzinnych*.

Z.J.A.: Hoffmanowa Klementyna z Tańskich. – Il. // *Tygodnik Ilustrowany*. – 1861, nr 106, s. 125-130 ; nr 107, s. 140-142
Portret rys. W. Gerson.

KRAUSHAR, Alexander: Kandydatura panny Klementyny Tańskiej do b. Towarzystwa Królewskiego Przyjaciół Nauk (1827). – Il. // *Tygodnik Ilustrowany*. – 1901, nr 49, s. 957-958

ILNICKA, Marya: Seweryna Duchińska. – Il. // *Bluszcz*. – 1884, nr 27, s. 213-214 ; nr 28, s. 222-223
Seweryna z Żochowskich Pruszakowa (z drugiego męża – Duchińska), pisarka, poetka, korespondentka do *Biblioteki Warszawskiej* i *Tygodnika Powszechnego*.

SKIMBOROWICZ, Hipolit: Magdalena (Nina) z Żółtowskich Łuszczewska : (wspomnienie pośmiertne) // *Kłosy*. - 1869, nr 221, s. 177-179
Zdjęcie na s. 176.

ELŻBIETA Drużbacka // *Przyjaciel Ludu*. - R. 4 (1837), nr 9, s. 71-72

GROCHOWSKI, W.: Marya Szymanowska. – Il. // *Tygodnik Ilustrowany*. – 1872, nr 250, s. 176-178
Sławna fortepianistka, matka żony Adama Mickiewicza.

GEORGE Sand : (Pani Dudevant) : [zdjęcie] // *Bluszcz*. - 1910, nr 9, s. 92

ANNA z Branickich Lubomirska // *Przyjaciel Domowy*. – 1857, nr 17, s. 132-134

WÓJCICKI, K. WŁ.: Bona. – Il. // *Kłosy*. – 1867, nr 80, s. 16-18
Królowa Bona.

KRÓLOWA Wilhelmina holenderska. – Il. // *Biesiada Literacka*. – 1898, nr 39, s. 201-202

HRABINA Lovelace. – Il. // *Przyjaciel Ludu*. – 1839, nr 14, s. 105-106
Ada Augusta, hrabina Lovelace, córka Byrona.

JUBILEUSZ dyamentowy : miecz i dyplomacja : Królowa Wiktorya. - Il. // *Biesiada Literacka*. - 1897, nr 27, s. 14
Ilustracja na s. 13.

Deotyma - Jadwiga Łuszczewska (*Kłosy* 1888, nr 190, s. 249)

Maria Stuart (*Przyjaciel Domowy* 1857, nr 45, s. 374)

MARIA Stuart. – Il. // *Przyjaciel Domowy*. – 1857, nr 45, s. 374-375

„ŚWIAT BEZ KOBIET BYŁBY JAK OGRÓD BEZ KWIATÓW”[6]

PARASOL jako broń w rękach kobiety. – Il. // *Ziarno*. – 1908, nr 19, s. 14-15
O kursie fechtunku, na którym kobiety uczą się „władać” parasolem. Kurs zorganizowała szkoła sportowa w Filadelfii.

KOBIETY z nad górnego Senegalu : [ilustracja] // *Wędrowiec*. – 1873, nr 185, s. 57

ARYSTOKRATKI chińskie. – Il. // *Ziarno*. – 1908, nr 27, s. 17

6 **Pierre de Brantóme** (ok. 1540-1614), francuski pamiętnikarz, autor książki *Żywoty pań swawolnych*.

S.: Węgierki // *Bluszcz*. – 1883, nr 46, s. 365-366

ZAREMBA, Władysława: Turczynki w dobie dzisiejszej : Rebeka Hanum // *Bluszcz*. – 1912, nr 15, s. 177 ; nr 17, s. 196-197

TURCZYNKI i Greczynka // *Przyjaciel Ludu*. – 1835, nr 9, s. 72

ILNICKA, Marya: Kobieta w Anglii // *Bluszcz*. – 1884, nr 24, s. 189-190 ; nr 25, s. 202-203 ; nr 27, s. 214-215 ; nr 28, s. 225-226

ANGIELKI // *Magazyn Mód i Nowości Dotyczących Gospodarstwa Domowego*. – 1861, nr 38, s. 3-4 ; nr 39, s. 3-4

S.: Damascenka: ze zbioru kostyumów kobiecych Hanfstängla w Monachium // *Kłosy*. - 1874, nr 450, s. 106
Ilustracja na s. 105.

HOFFMANOWA, Klementyna: List ósmy : słów kilka o towarzystwie, zabawach, kobietach, służących i innych domowych i gospodarskich szczegółach // *Nowe Rozrywki dla Dzieci*. – 1834, t. 2, s. 63-75
Opis mieszkanek Drezna.

Kobiety Czeczeńskie (*Kłosy* 1874, nr 481, s. 185)

„MODA DAMSKA BYŁA ZAWSZE NAJDROŻSZĄ TECHNIKĄ OPAKOWANIA”[7]

Kobieta: Gorzka prawda // *Wędrowiec*. – 1896, nr 15, s. 298

BR.N.: Pierwiastek artystyczny w stroju kobiecym. – Il. // *Tygodnik Ilustrowany*. – 1902, nr 46, s. 915-916

R.: Nieco o modzie i strojach // *Dwutygodnik dla Kobiet*. – 1883, nr 16, s. 181-182

(*Bluszcz* 1880, dod. nr 16)

[7] **Ambrose Bierce** (1842-1914), amerykański pisarz i dziennikarz, autor opowiadań niesamowitych, związanych z wojną secesyjną, epigramatów i aforyzmów.

Suknia spacerowa : [ilustracja] // *Dobra Gospodyni*. – 1904, nr 23, s. 189

BARSZCZEWSKA, Marya: Hygiena i gorset. – Il. // *Bluszcz*. – 1910, nr 7, s. 74

(*Bluszcz* 1880, dod. nr 12)

S.: Śmierć gorsetom! // *Ziarno*. – 1902, nr 27, s. 529
Propaganda przeciwgorsetowa w Ameryce.

(*Dobra Gospodyni* 1904, nr 3)

[Kobieto puchu marny...] // *Tęcza*. - 1927, z. 7, dod. Świat Wczoraj, Dzisiaj i Jutro, s. 4

Z DZIEDZINY mody. - Il. // *Ziarno*. - 1902, nr 46, s. 920

[Moda] : [ilustracja] // *Bluszcz*. - 1877, nr 4, dod. s. 13

[Mody paryskie] : [ilustracja] // *Journal des Demoiselles*. - 1907, nr 5407, s. [259]

CHIT-chat on Dress : [ilustracja] // *Cassel's Family Magazine Ilustrated*. - 1881, s. 373

„KOBIETA JEST ARCYDZIEŁEM WSZECHŚWIATA"[8]

POCZĄTKI portretu kobiecego w Polsce // *Tygodnik Ilustrowany*. - 1929, nr 60, s. 979-980

POKŁOSIE leśne : obraz W. Seiferta : [ilustracja] // *Biesiada Literacka*. – 1893, nr 6, s. 89

A. GIERYMSKI : dziewczyna z Voralbergu : [ilustracja] // *Kłosy*. - 1888, nr 1195, s. 329

KWIAT polny : studyum G. Papperitz'a : [ilustracja] // *Biesiada Literacka*. – 1893, nr 41, s. 225

Z ALBUMU piękności : studyum, A. Gierymskiego / rytował K. Mrówczyński : [ilustracja] // *Kłosy*. - 1886, nr 1071, s. [5]

MOJE jaskółki : rysunek E. M. Andriollego : [ilustracja] // *Biesiada Literacka*. – 1898, nr 19 s. 370

GROTTGER, Artur: Narzeczona : [ilustracja] // *Biesiada Literacka*. – 1898, nr 8, s. 157

GROTTGER, Artur: Oczy : [ilustracja] // *Biesiada Literacka*. – 1898, nr 8, s. 160

KAMIEŃSKI, Antoni: Matka // *Wędrowiec*. – 1901, nr 42, s. 821

Z NAD brzegów Oceanu : rybaczki ostryg : szkic J. Szermentowskiego : [ilustracja] // *Kłosy*. – 1874, nr 468, s. 393

---

[8] **Gotthold Lessing** (1729-1781), niemiecki pisarz, główny przedstawiciel oświecenia, krytyk literatury i teatru, twórca dramatu mieszczańskiego (*Emilia Galotti*).

Artur Grottger. Narzeczona (*Biesiada Literacka* 1898, nr 8, s. 157)

OPUSZCZONA : szkic A. Kozakiewicza : [ilustracja] // *Kłosy*. – 1875, nr 530, s. 132
Opis obrazu: P.: Opuszczona // *Kłosy*. – 1875, nr 530, s. 138.

MASRIER, F.: Piękność wschodnia : [ilustracja] // *Wędrowiec*. – 1893, nr 50, s. 834

GROTTGER, Artur: Córka króla Popiela : [ilustracja] // *Biesiada Literacka*. – 1898, nr 8, s. 150
Opis na s. 152-153.

PORTRET współczesny : z albumu Jana Matejki : [ilustracja] // *Kłosy*. – 1875, nr 538, s. 260
Portret kobiety.

FATYMA : akwarela Karola Bellay : [ilustracja] // *Kłosy*. – 1876, nr 550, s. 21
Opis obrazu na s. 28.

ANDRIOLLI, M. E.: Był z inną : [ilustracja] // *Kłosy*. – 1876, nr 551, s. 33
Opis na s. 41.

ANDRIOLLI, M. E.: Śmiałże-by nie przyjść? : [ilustracja] // *Kłosy*. – 1876, nr 593, s. 297

WŁOSZKA : E. v. Blaas // *Wędrowiec*. - 1895, nr 4, s. 61

DZIEWCZYNA karmiąca ptactwo : obraz Hamon'a : [ilustracja] // *Tygodnik Ilustrowany*. – 1872, nr 251, s. 188-189

MLECZARKA licząca pieniądze : kopia obrazu Meyerheima : [ilustracja] // *Tygodnik Ilustrowany*. – 1872, nr 257, s. 265
Opis na s. 266.

TĘSKNOTA : rysunek Józefa Żeniszka : [ilustracja] // *Tygodnik Ilustrowany*. – 1887, nr 239, s. 65

E. NIEZKY: Tęsknota : [ilustracja] // *Wędrowiec*. – 1893, nr 51, s. 855

JABŁUSZKA : z obrazu Ignacego Roszkowicza : [ilustracja] // *Wędrowiec*. – 1894, nr 39, s. 770

OWOC zakazany : F. Andreotti : [ilustracja] // *Wędrowiec*. – 1894, nr 42, s. 831
Opis na s. 838.

WARSZAWIANKA : [ilustracja] // *Tygodnik Ilustrowany*. – 1887, nr 247, s. 200

BELLAVOINE, J.: Młodość : [ilustracja] // *Wędrowiec*. – 1895, nr 22, s. 424

W ALEJACH : rysunek oryginalny Jana Konopackiego : [ilustracja] // *Tygodnik Ilustrowany*. – 1887, nr 254, s. 320

JÓZEF Mehoffer: Portret : [ilustracja] // *Tygodnik Ilustrowany*. – 1898, nr 9, s. 161

MAROLD, L.: Paryżanka : [ilustracja] // *Tygodnik Ilustrowany*. – 1887, nr 12, s. 221

CHEŁMOŃSKI, Józef: Pasterka : [ilustracja] // *Tygodnik Ilustrowany*. – 1901, nr 27, s. 517

GIANETTI, R. : Pompejanka w gotowalni : [ilustracja] // *Tygodnik Ilustrowany*. – 1898, nr 17, s. 331

MAX Pirner : Lunatyczka : [ilustracja] // *Wędrowiec*. - 1893, nr 47, s. 774
Opis na s. 768.

TAJEMNICA serca : obraz A. Heringa : [ilustracja] // *Biesiada Literacka* . - 1893, nr 23, s. 353
Wiersz na s. 358.

W LESIE : Obraz Antoniego Piotrowskiego : [ilustracja] // *Kłosy*. - 1876, nr 580, s. 84

WARSZAWIANKA : kopia akwareli Juliusza Fałata : [ilustracja] // *Tygodnik Ilustrowany*. - 1887, nr 247, s. 200

M.E. Andriolli. Śmiałże-by nie przyjść? (Kłosy 1876, nr 593, s. 297)

„BÓG TAKŻE PRÓBOWAŁ BYĆ AUTOREM: JEGO PROZA – TO MĘŻCZYZNA, JEGO POEZJA – TO KOBIETA"[9]

G.B.: [Była raz w gronie mędrców mowa o kobiecie...] [w.] // *Biesiada Literacka*. – 1894, nr 2, s. 26

R.W.: Panienka [w.] // *Biesiada Literacka*. – 1893, nr 1, s. 6

El...y: Oświadczyny : (humoreska) [w.]. – Il. // *Wędrowiec*. – 1896, nr 4, s. 62

J.G.: Z pod kapturka // *Biesiada Literacka*. – 1894, nr41, s. 227
Ilustracja na s. 225.

KONOPNICKA, Marya: Do kobiety [w.] // *Bluszcz*. – 1880, nr 7, s. 49-50

VRCHLICKI, Jarosław: Boginie (z Pouti k Eldoradu) [w.] / tł. Wacław Gasztowtt // *Bluszcz*. – 1882, nr 39, s. 308-309
Wiersz w języku czeskim i polskim.

ILNICKA, Marya: Do... [w.] // *Bluszcz*. – 1883, nr 42, s. 328

GOMULICKI, Wiktor: Znałem jedną [w.] // *Bluszcz*. – 1883, nr 50, s. 386

SOWIŃSKI, L.: Skarga dziewczyny [w.] // *Bluszcz*. – 1884, nr 19, s. 156
Nuty (muz. Adam Müncheimer).

CHŁOPICKA, Katarzyna: Do kobiety : z Wiktora Hugo [w.] // *Kłosy*. – 1867, nr 91, s. 151

KRAUZE, Fr.: I. Kobieta : z melodyj hebrajskich Bajrona [w.] // *Kłosy* . – 1874, nr 444, s. 7

GOMULICKI, Wiktor: W górach [w.] // *Kłosy*. – 1874, nr 482, s. 195

Anna M. [Morawska Zuzanna]: Bałamutka [w.] // *Kłosy*. – 1874, nr 489, s. 306

[9] **Napoleon Bonaparte** (1769-1821), cesarz Francuzów, król Włoch, wybitny wódz i polityk.

GRUDZIŃSKI, Stanisław: Zapomniane kwiaty [w.] // *Kłosy*. – 1874, nr 490, s. 323

Wł. G.: Dziéwczę i kwiaty [w.] // *Tygodnik Ilustrowany*. – 1872, nr 252, s. 197
Rysunek Andriollego.

OLIZAROWSKI, Tomasz: Sztuka i natura [w.] // *Kłosy*. – 1875, nr 497, s. 3

LEMAŃSKI, Jan. Żona i kochanka [w.] // *Tygodnik Ilustrowany*. - 1910, nr 3, s. 57

ŻMUDZIŃSKI, Aleksander: Spłoszona [w.] // *Kłosy*. – 1875, nr 522, s. 8

ŚWIĘCICKI, Julian Adolf: Do emancypantki [w.] // *Kłosy*. – 1875, nr 531, s. 150

ENGESTRÖM, Wawrz. Ben.: Kobieta [w.] // *Dwutygodnik dla Kobiet*. - 1881, nr 24, s. [246]

Deotyma: Trzy róże : (improwizacya) [w.] // *Tygodnik Ilustrowany*. - 1876, nr 1, s. 11

TALKO, Teofila: Ukrainka [w.] // *Kronika Rodzinna*. – T. 10 (1882), ser. 4, s. 70

SYROKOMLA, Wł.: Kalendarz toaletowy dla płci pięknej : [w.] // *Magazyn Mód i Nowości Dotyczących Gospodarstwa Domowego*. – 1861, nr 1, s. 5

SYROKOMLA, W.: [A dziewczyna ani marzy...] [w.] // *Noworocznik Ilustrowany dla Polek*. – R. 3 (1863), s. 297

ODYNIEC, A. E.: Dziewczę i gołąb [w.]. – Il. // *Tygodnik Ilustrowany* . – 1859, nr 1, s. 5

GOMULICKI, Wiktor: Mieszczka : [fragment wiersza] // *Tygodnik Ilustrowany*. – 1896, nr 15, s. 286

JANKOWSKI, Józef: Śpiąca Królewna [w.] // *Wędrowiec*. – 1893, nr 42, s. 667

SKIBIŃSKA, Paulina: Do kobiety... [w.] // *Wędrowiec*. – 1895, nr 7, s. 135

BAUMBACH, Rudolf: Między dwiema blondynkami [w.] / przeł. z jęz. niem. Władysław Nawrocki // *Ziarno*. – 1908, nr 30, s. 5

STEBELSKI, Wł.: Na fali [w.] / rys. Lisiewicz // *Tygodnik Ilustrowany*. - 1887, nr 259, s. 389

G.C. [G. Czernicki]: Dziewczyna z Kairu [w.] // *Biesiada Literacka*. - 1900, nr 37, s. 213
Ilustracja (F. Lezarges) na s. 210.

„KOBIETA JEST JEDNĄ WIELKĄ EPICKĄ POWIEŚCIĄ..."[10]

ILNICKA, Marya: Etyczne stanowisko kobiety w poezji naszej // *Bluszcz*. – 1884, nr 14, s. 110-111 ; nr 15, s. 118-119 ; nr 17, s. 133-135 ; nr 20, s. 158-159
Grażyna, Aldona (*Konrad Wallenrod*), Zosia i Telimena (*Pan Tadeusz*), Księżniczka Lala (z niedokończonej powiastki humorystycznej), Świtezianki, Branka z Lehistanu (*Ballada turecka*).

OFKA Noskówna : szkic F. Sypniewskiego, z powieści J. I. Kraszewskiego „Krzyżacy" : [ilustracja] // *Kłosy*. – 1875, nr 534, s. 196
Opis na s. 206-207.

NIEWIASTY Goethego – Małgorzata : kompozycja W. Kaulbacha : [ilustracja] // *Kłosy*. – 1874, nr 467, s. 373

NIEWIASTY Goethego – Herman i Dorota : rysunek W. Kaulbacha : [ilustracja] // *Kłosy*. – 1876, nr 575, s. 5
Opis na s. 3.

NIEWIASTY Goethego – pierwsze spotkanie Małgorzaty z Faustem : kompozycya Wilhelma Kaulbacha : [ilustracja] // *Kłosy*. – 1874, nr 494, s. 389
Opis na s. 398.

TELIMENA : obraz A. Rabba : [ilustracja] // *Biesiada Literacka*. – 1898, nr 35, s. 141

[10] **Irving Stone** (1903-1989), pisarz amerykański, autor powieści biograficznych.

Także fragment tekstu z *Pana Tadeusza*.

Balladyna. Rysunek H. Piątkowskiego (*Biesiada Literacka* 1898, nr 10, s. 181)

RYSUNEK H. Piątkowskiego : Balladyna : bohaterka poematu Słowackiego i opery Żeleńskiego : [ilustracja] // *Biesiada Literacka* . – 1898, nr 10, s. 181

BAŚKA : z albumu Henryka Sienkiewicza : Piotr Stachiewicz : [ilustracja] // *Tygodnik Ilustrowany*. - 1899, nr 15, s. 297

TELIMENA : obraz A. Rabba (*Biesiada Literacka* 1898, nr 35, s. 141)

. ANASTAZYA : Antoni Kamieński // *Tygodnik Ilustrowany*. - 1910, nr 23, s. 459
Ilustracja do powieści E. Orzeszkowej pt. „Anastazja", drukowanej w *Tygodniku Ilustrowanym*

Niewiasty Goethego - Małgorzata. Kompozycya W. Kaulbacha
(*Kłosy* 1874, nr 467, s. 373)

[...UJĘŁA go lekko obu rękoma za skronie i ucałowała w czoło...] (Legiony cz. III, ciąg 3) : [ilustracja] // *Tygodnik Ilustrowany*. - 1914, nr 2, s. [21]
Bohaterka *Legionów* H. Sienkiewicza - panna Klarybella.

PIOTR Stachiewicz : Anielka : [ilustracja] (Z Albumu Henryka Sienkiewicza) // *Tygodnik Ilustrowany*. – 1898, nr 20, s. 385
Z „Bez dogmatu" H. Sienkiewicza.

PIOTR Stachiewicz : Marynia : [ilustracja]. - (Z Albumu Henryka Sienkiewicza) // *Tygodnik Ilustrowany*. – 1898, nr 6, s. 101
Z „Rodziny Połanieckich" H. Sienkiewicza.

PIOTR Stachiewicz : Pani Emilia (Rodzina Połanieckich) : [ilustracja]. – (Z Albumu Henryka Sienkiewicza) // *Tygodnik Ilustrowany*. – 1897, nr 10, s. 181

PIOTR Stachiewicz : Lygia : [ilustracja] // *Tygodnik Ilustrowany*. – 1898, nr 29, s. 557. - // *Tygodnik Ilustrowany*. – 1902, nr 51, s. 1005
Z „Quo Vadis" H. Sienkiewicza.

PIOTR Stachiewicz : Oleńka z „Potopu" : [ilustracja] // *Tygodnik Ilustrowany*. – 1900, nr 15, s. 300

„KTO NIE MOŻE SIĘ JUŻ PODOBAĆ KOBIETOM, TEN SIĘ Z NICH NATRZĄSA"[11]

SZANSONETKA : kalendarz humorystyczny na rok 1890. – Warszawa : druk i nakład Wł. Jasińskiego, 1889

PONĘTY kobiét [w.] // *Śmieszek*. - T. 3 (1828), nr 34, s. 136
Wierszyk.

WIERNE tłumaczenie wyrazów używanych przez tegoczesnych kawalerów do swoich kochanek // *Śmieszek*. - T. 3 (1828), nr 22, s. 87

Z NOTATEK „Szansonetki" [w.] // *Szansonetka*. – 1890, s. 30
Żart wierszowany.

WZNOWIONA bajka [w.] // *Szansonetka*. – 1890, s. 18
Żart wierszowany.

---

[11] **Luc de Vauvenargues** (1715-1747?), francuski pisarz, moralista, autor zbioru *Uwagi i myśli*, zawierającego filozoficzne i krytycznoliterackie rozważania, a także liczne aforyzmy i maksymy.

METAMORFOZA ; W parafji : [wiersze] // *Szansonetka*. – 1890, s. 27
Żarty wierszowane.

[WDZIĘKI] : szkice humorystyczne Franciszka Kostrzewskiego. – Il. // *Kłosy*. – 1865, nr 6, s. 68
Rysunek.

Płeć piękna w najświeższym guście : szkic humorystyczny F. Kostrzewskiego
(*Kłosy* 1868, nr 138, s. 93)

DLA mody. – (Z teki humorystycznej Franciszka Kostrzewskiego). – Il. // *Tygodnik Ilustrowany*. – 1901, nr 35 s.694

ODMIANA : (z francuskiego) // *Tygodnik Polski i Zagraniczny*. – 1818, t. 1, nr 5, s. 99
Fraszka.

KOMU lepiej? // *Wędrowiec*. – 1896, nr 3, s. 59
Fraszka.

MODY wiosenne : szkic humorystyczny Franciszka Kostrzewskiego. – Il. // *Kłosy*. – 1867, nr 98, s. 240

LITERATKA : szkic humorystyczny Franciszka Kostrzewskiego. – Il. // *Kłosy*. – 1867, nr 97, s. 228

IDEAŁY : rysunek F. Kostrzewskiego do wiersza Bartelsa // *Kłosy*. – 1870, nr 241, s. 81

PŁEĆ piękna w najświeższym guście : szkic humorystyczny F. Kostrzewskiego. – Il. // *Kłosy*. – 1868, nr 138, s. 96

DO różyczek. – (Humor i satyra) // *Wędrowiec*. – 1896, nr 6, s. 119
Fraszka.

NA raucie. - (Humor i satyra). – Il. // *Wędrowiec*. – 1896, nr 10, s. 199

MYŚLI // *Tygodnik Polski i Zagraniczny*. - T. 3 (1818), nr 35, s. 206-207

UCINKI przez Antoniego Góreckiego // *Tygodnik Polski i Zagraniczny* . - T. 3 (1818), nr 34, s. 187

CHOTOMSKI, Ferdynand: Recepta dla zalotników // *Pszczoła Polska*. - 1820, t. 3, s. 124-125

FRAGMENTY TEKSTÓW
eksponowanych na wystawie

„Pomiędzy najdzikszemi narodami, kobieta różni się od mężczyzny przez większą delikatność i uprzejmość w obejściu, i przez upodobanie w tém wszystkiem, co piękne i strojne... Kobieta się zawsze ustroi, choćby najmniej środków do strojenia posiadała... Tu dodać należy, że czystość jest także jedną z zalet kobiecych; czystość jest u nich skutkiem fizycznego ich składu i chęci podobania się.
A jakże się kobieta wszędzie odznacza tą słodką cierpliwością i tą niezmordowaną żądzą zatrudnienia się. Z potulnością znosi ona jarzmo, które na nią włożyła przemoc mężczyzny, zwyczajem od wieków odziedziczonym uświęcona...”

Przykłady cnót i zalet niewieścich (*Przyjaciel Domowy* 1857, nr 8, s. 59)

„Bądźcie ostrożni ze złudzeniami kobiet. One złudzeniami żyją...
Chociaż boginię umiejętności pozostawiła nam mitologia w postaci kobiecej, jednak pomyliłby się ten, ktoby z kobietą tak postępował, jak z umiejętnością, to jest ściśle, konsekwentnie, niezachwianie, według wymagań tej zasady, którą nazywamy logiką...
Wyzywać taką istotę na logikę znaczy to samo, co rozprawiać z rzeką, która zerwała brzegi...
...Kobieta góruje nad nami swoją naturą i fizyologią, jak my górujemy nad nią swoją analizą i psychologią. Ona lepiej odczuwa, my lepiej rozumiemy...
...Kobieta oceniana miarą rozsądku i rozumu jest stworzeniem niższej kategoryi; kobieta, oceniana miarą uczucia i przeczucia, wznosi się ponad kategoryę męską, staje się niekiedy dziwnem i tajemniczem zjawiskiem...
...Ubiegły dopiero co wiek XIX usamowolnił [...] umysł i dążenia kobiety. Zjawiła się ona wszędzie, w warsztacie i fabryce, w laboratoryum i na katedrze, w sztuce i w nauce, kusi się nareszcie systematycznie o pozyskanie praw politycznych. Jest jej tak wszędzie pełno, tyle się drzwi przed nią otwarło, tyle gwaru czyni dookoła siebie, że zdawało się, jakby już nadchodziła epoka, przepowiadana przez autora „Niedokończonego poematu”[12]: „Wymkną się struny natchnienia z rąk mężczyzn i przejdą w ręce wasze.”

[12] Zygmunta Krasińskiego.

Bolesław Lutomski. *Kobieta i kobiecość* (*Tygodnik Ilustrowany* 1901, nr 38, s. 738)

„Są pewne wyrazy, które jak dwa kawałki drzewa potrzebnie nieociosane, żadną miarą do siebie nie przystają, jakkolwiekbyś je obracał. Taką parą wyrazów jest przymiotnik u c z o n y, i rzeczownik k o b i e t a. Czy powiesz uczone kobiety, czy kobiety uczone, zawsze czujesz, że nie ma powiązanej myśli. Tworzy się tam zawsze jakaś obca myśl, mechanicznego nauczenia się, jak np. szpak uczony; myśl mogąca być nawet obraźliwą. Aby więc nie obrazić kobiet, w których obronie tu autor tego artykułu występuje, wolał dać napis kobiety i uczoność, i te dwa znaczenia zostawić niepołączone, aż je czas kiedyś obrobi i połączy...

...Że od archeologii, co się tłumaczy nauka starożytności, kobiety uciekają, ani im się dziwić, bo któraż piękność nie ucieka od starości, i słusznie czuć musi antypatyą do wszystkiego, co ma przydomek s t a r y....

...- wielkie jest oczytanie się kobiet. Można o nich powiedzieć, że chłoną książki... Łatwo zatém sobie wystawić obawę mężczyzn, co to lubią codzień i pobawić się, i kilka robrów, albo partyi szachów przegrać, i interesa rzeczypospolitéj mają na głowie, że nie mając czasu do takiego oczytania się, łatwoby mogli być wzięci przez kobiety na pytki. Z tego to powodu ta niby arrogancya, niewdawania się w uczone dysputy z kobietami, czystém tylko jest tchórzostwem..."

Kobiety i uczoność (*Dziennik Domowy* 1843, nr 19, s. 148, 149)

„...Lud nawet prosty, co nie zasłyszał o uczoności, ale ma jakie takie wyobrażenie o mądrości, tak tą nienaturalnością podobnego związku mądrości z kobietą był przejęty, że w jego rozumieniu kobieta m ą d r a jest ta, która z biésem trzyma – czyli że mądrość chyba nadprzyrodzonym sposobem połączyła się z niewiastą...".

T. ***Kobieta i Rozsądek*** (*Dziennik Domowy* 1843 nr 22)

„...W postrzeganiu kobieta wykazuje stanowczo większą szybkość od mężczyzny, chociaż w szczegółach mniej jest dokładną... Widzi ona rzeczy w świetle własnych doświadczeń, pragnień i przesądów. Silne uczucie zacieśnia u niej pogląd na rzeczy bardziej jeszcze, niż u mężczyzny. Stąd kobiety gorszymi są krytykami od mężczyzn,

rzadziej też u nich spotykamy sąd bezstronny. W tworzeniu pojęć, zwłaszcza bardziej oderwanych, umysł kobiecy mniej dobrze jest usposobiony od męskiego. Pod względem pamięci [...] kobiety przewyższają mężczyzn. Również celują one w rozumowaniu, opartem na szybkiem kojarzeniu pojęć, ale ustępują mężczyźnie w głębokości i ścisłości sądu...

Jedną z najwyraźniejszych różnic między mężczyzną a kobietą jest właściwa tej ostatniej większa pobudliwość ośrodków nerwowych, czyli zdolność reagowania na bodźce...

...główną wyższość moralną kobiety stanowi altruizm, główną jej wadę – brak zamiłowania prawdy... pod wielu innymi względami kobieta znacznie więcej od mężczyzny oddala się od typu dzikiego...

...Niewolnicze uleganie modzie pozwala kobietom nietylko zdobić, lecz i oszpecać siebie wbrew wszelkim wymaganiom estetyki, wygody, zdrowia i ekonomii..."

Es-ka. [Franciszek Sędzicki]. ***Psychologia kobiety w świetle nowych faktów i teoryi***
(*Tygodnik Ilustrowany* 1889, nr 23, 442-443)

„Jakiś Włoch ułożył i drukiem ogłosił, a dzienniki nasze powtórzyły, *dziesięcioro przykazań*, obowiązywać mających kobietę zamężną, a które ona na pamięć umieć i codzień, przynajmniej rano i wieczorem, powtarzać sobie powinna. –

„Kochaj męża swego twojego nadewszystko, na świecie. Nie przysięgaj mu miłości fałszywie. Gotuj mu dni wesołe. Kochaj go więcej niż matkę i ojca. Nie trap go złemi humorami. Nie oszukuj go. Nie wydawaj jego pieniędzy niepotrzebnie. Nie miewaj spazmów i ataków nerwowych. Nie goń za zbytkiem i nie odwiedzaj sklepów zbyt często. Nie pożądaj nic wyżej nad miłość męża twego..."

Marya Ilnicka. ***Dziesięcioro przykazań mężatki*** (*Bluszcz* 1883, nr 5, s. 33)

„...1). *Panna bardzo dobrze ułożona*: tańczy prześlicznie i gra na fortepjanie kompozycje Liszta i Thalberga; śpiewa wielkie arje włoskie, - mniejsza o to, że najfałszywiéj, ale wielkie; ...jeździ konno i spodziewa się rychło iśdź za mąż.

2). Panna, którą nazywają *osobą dystyngowaną;* czyta z namiętnością wszystkie pamiętniki [...] i wierzy w nie bezwarunkowo; pisze o emancypacji kobiet;... już żywi nadzieję zrobienia dobréj partji...

...3). *Panna frontowa*: Odłącza się w towarzystwie od innych panien; zaczepia mężczyzn; mówi głośno i śmiało, - mianowicie też obcym

językiem; [...] z góry spogląda na inne kobiety, - przekonana o swojéj urodziwości, i o swoim rozumie...
4). *Panny, które mają pięknie umeblowane główki*: Potrafią listy pisać w pochlebnych wyrazach, charakterem bardzo ładnym, ale niezupełnie ortograficznie; ...częstokroć są racjonalistkami... Za mąż idą z wielką ochotą..."
5). Panny gospodarne: mało mają posagu;... piszą listy bez litości niepoprawne; ...smażą wybornie konfitury; ...w domu używają przydeptanych trzewików; w ubraniu starają się o wielość kolorów; ... w zamążpójściu nie są wybredne..."

Au. Wi. [August Wilkoński]. ***Słów kilka o pannach bardzo dobrze ułożonych; o pannach które nazywają osobami dystyngowanémi; o pannach frontowych; o pannach, które mają pięknie umeblowaną główkę; i o pannach gospodarnych*** (*Dzwon Literacki* 1853, nr 2, s. 158-160)

„Dawniej kobiety nosiły trzewiki na korkach, a czemu nie na butelkach?"

(*Śmieszek* 1828, t. 3, s. 11)

„Dziwactwem się bydź zdaje okradać siebie samego, a iednakże kobiety sobie ciągle lata kradną"

(*Śmieszek* 1828, t. 3, s. 205)

„Mężczyźni szaleją za kobietami, a kobiety za szalami"

(*Śmieszek* 1828, t. 3, s.15)

„Podeszła kobieta, zapytana w jakimby była wieku; w tem odpowie, co i wszyscy, to iest w dziewiętnastym".

(*Śmieszek* 1828, t. 3, s. 131)

Ferdynand Chotomski. *R e c e p t a d l a Z a l o t n i k ó w*
(*Pszczoła Polska* 1820, t. 3, s. 124-125)

Dwa albo trzy umizgi, dwa lub trzy obiady,
Dwie lub trzy pod oknami dane Serenady,
Dwa lub trzy z cukierkami pudełeczka małe,
Dwie albo trzy przysięgi, chociaż krótkotrwałe,
Dwie albo trzy zabawy, na których są tańce,
Dwa albo trzy codziennie wysłani posłańce,
Dwa albo trzy bilety na cienkim papierze,

Dwie albo trzy godziny w loży na Operze,
Dwie lub trzy na przechadzkach słodziuchne rozmowy,
Dwa lub trzy wiérszem listy miłosnéj osnowy,
Dwa albo trzy miesiące, to czynić należy,
A każdy czyto stary, czy młody, uwierzy,
Że ieśli to Recipe kogo nie utrudzi,
Niezawodnie połączy dwoje głupich ludzi!

Wznowiona Bajka (*Szansonetka* : kalendarz humorystyczny na rok 1890, s. 18)

Pani lubiła bardzo pochwały zwierciadła,
Godziny przed nim siedząc zrozumiała wreszcie,
Że tylko pięknych strojów trza pięknej niewieście
Uwierzyła pochwałom i smutnie opadła.

Morał tej starej Bajki jest tylko tej treści,
Że zwierciadło to brzydki doradca niewieści.

Była raz w gronie mędrców mowa o kobiecie.
- Kobieta, najpiękniejszy to kwiat na tym świecie!-
Mówił jeden z pośród nich, zdrów, wesół, rumiany.
Ale na to kolega, jakby mu do rany
Zarzewia kto nasypał, zerwie się i wrzaśnie:
- Niechże ciebie gęś kopnie! To mi kwiatek właśnie!
Pokrzywa, oset, kaktus co kolcami rani,
Czy baba w wiejskiej chacie, czy to jasna pani!-
A ów mąż, na kobiety co tak jad swój szczerzył,
Był brzydki, chudy, czarny, ze dwa łokcie mierzył.
Powstał wreszcie mąż trzeci; ten się trzymał miary:
Niezbyt tłusty, nie chudy, nie młody, nie stary,
I rzekł głosem miarowym i z pogodnem czołem:
- Kobieta jest czem zechce: czartem lub aniołem!

G.B. (*Biesiada Literacka* 1894, nr 2, s 26)

„Zajmować się wyłącznie tylko strojami, byłoby dla poważnie myślącej kobiety wielką ujmą jej charakteru; jeżeli jednak poświęci trochę czasu na to, by pomyśleć o swojej tualecie, i bez zostania kokietką

z upodobaniem włoży na siebie suknię estetycznie i z gustem zrobioną, dowiedzie nietylko dobrego gustu, ale i rozsądku zarazem, z natury rzeczy bowiem wynika, iż nie wolno jest kobiecie zaniedbywać tej poetycznej strony swojego „ja”...”

(*Wędrowiec* 1894, nr 40, s. 795)

Jan Lemański. *Żona i kochanka* [fragment] (*Tygodnik Ilustrowany* 1910, nr 3, s. 57)

Kobieta, jak i każdy
Twór na ziemskim globie,
Ma duszę i ma ciało.
Żyć chcą rzeczy obie.
Potrzebę jedną żywi
Mąż - materyi bryła;
Dla drugiego popędu
Jest kochanek - siła.
Materyę z siłą znaleźć
W jednym jest nie sposób...
Dlatego żonie męskich
Dwóch potrzeba osób.
Osoba pierwsza: ziemskiej
Majętności mienie;
Osoba druga: wszelkie
O niej zapomnienie.
Ciała należy nie być
Ani ducha sługą:
Daleko lepiej zdobyć
Jedną rzecz i drugą...

O d m i a n a
(z francuzkiego)

Dziwi się wielu, że szpetna gadzina,
W krótkim się czasie w motyla przemienia;
Nie widzę ważnych przyczyn zadziwienia,
Alboż jedna kobicina,
Brzydka gdy miękkie porzuca bety,
Wstaje pięknością od tóalety.

(*Tygodnik Polski i Zagraniczny* 1818, t. 1, nr 5, s. 99)

